

FOLKERT DE ROOS

Voorbeeldig vakman bij wie
het om de inhoud ging

F. de Roos (1920–2000) was van 1949 tot 1983 hoogleraar economie.

Hans Visser

In een terugblik bij het veertigjarig bestaan van wat toen de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie heette, gaf de hoogleraar J.G. Knol een korte kenschets van de hoogleraren die hij tijdens zijn studie en later in zijn werk daar had meegemaakt. Over Folkert de Roos schrijft hij: ‘De meest degelijke was De Roos die in zijn calvinistische ijver met zo’n “rot”gang ons de dynamische betrekkingen tussen sparen en investeren wilde uitleggen, dat hij vermaand moest worden tot een langzamer tempo. Toen al was bekend dat De Roos elk redelijk verzoek inwilligt, met name als hij het er mee eens was. Je wist dat De Roos altijd voor je klaar stond. Van hem heb ik twee vermaningen meegereggen. In de eerste plaats denk erom dat je benoemd bent bij gebrek aan beter. In de tweede plaats het hoogleraarschap is een full-time baan. Dus studenten gaan voor de bijbaan.’ Dat sluit aan bij het ‘in memoriam’ van De Roos door M.M.G. Fase voor de KNAW, waar De Roos in 1980 tot lid was benoemd: ‘Met De Roos is ons een fijnzinnig geleerde, een docent van formaat en een beminnelijk man ontvallen. Hij kwam uit de gereformeerde wereld en dat milieu is hij zijn gehele leven ook trouw gebleven. Zijn academische taak wist hij steeds op een evenwichtige manier te combineren met andere voor de samenleving belangrijke maatschappelijke en bestuurlijke werkzaamheden. De wetenschappelijke arbeid van De Roos is daarbij echter nooit in de schaduw komen te staan.’ Dit beeld kunnen we nog completeren met de typering die Arnold Heertje van hem gaf: ‘econoom zonder private geldingsdrang’. Waarmee heeft De Roos deze positieve waardering verdiend?

VU-HOGLERAAR — Folkert de Roos werd geboren in Leeuwarden en groeide daar ook op. Van 1937 tot 1942 studeerde hij economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam (nu de Erasmus Universiteit). Na zijn doctoraal examen werkte hij een aantal jaren bij de bankiersfirma R. Mees & Zoonen, waar hij al snel hoofd van het economisch bureau werd (aanvankelijk zonder ondergeschikten) en zijn proefschrift over *De algemene banken in Nederland* kon voorbereiden. Daarmee behaalde hij aan de Rotterdamse hogeschool in 1949 cum laude de doctorstitel. Het boek verschilde door zijn analytische karakter sterk van de toen bestaande literatuur, die nogal beschrijvend van aard was, en werd onmiddellijk door uitgeverij Oosthoek als leerboek uitgegeven. Dat was een groot succes. In 1980 verscheen de achtste druk, inmiddels met als medeauteur de eerste promovendus van De Roos, de bankier D.C. Renooij, die toen buitengewoon hoogleraar aan de faculteit was. De Roos werd al in het jaar van zijn promotie benoemd tot hoogleraar aan de Faculteit der Economische en Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit. De drie bij de oprichting van de faculteit in 1948 aangetrokken gewone hoogleraren, Z.W. Sneller, F.L. van Muiswinkel en J. Zijlstra, hadden allen een Rotterdamse achtergrond en De Roos was een studiegenoot van Zijlstra geweest. Zijlstra moest in zijn eentje de hele algemene economie verzorgen en kon dus wel een collega gebruiken. De Roos nam het geld- en bankwezen, de macroeconomie en de internationale economische betrekkingen voor zijn rekening.

Tijdens zijn studie had De Roos nog geen kennis gemaakt met de nieuwe macroeconomie van John Maynard Keynes. Diens *General Theory of Employment, Interest and Money* beheerste echter het naoorlogse economische denken en de lacune werd door De Roos snel gevuld. Zijn oratie in 1949 ging over ‘Enkele dynamische aspecten van het vraagstuk van de betrekkingen tussen sparen en investeren’. Daarin loste hij duisterheden en onvolkomenheden in de analyse van Keynes op met behulp van een dynamisch model, gestoeld op het werk van Zweedse economen uit de jaren dertig en de Britse econoom D.H. Robertson. Het probleem bij Keynes was dat hij een dynamische analyse, waarbij grootheden zich door de tijd heen ontwikkelen, wilde vangen in een statisch, tijdloos model. Heertje noemde de uitgebreide gepubliceerde versie van de oratie een ‘juweeltje van economisch denken’.

De Keynesiaanse oriëntatie van de algemene economie zoals die toen ook door De Roos werd beoefend kwam onder andere tot uitdrukking in de Ecocirc, een apparaat bestaande uit een geheel van glazen buizen waarin water met een kleurstof werd rondgepompt dat de economische kringloop moest verbeelden. Door het bedienen van schuifjes die economische variabelen voorstelden, bijvoorbeeld belastingtarieven en de wisselkoers, kon de toeschouwer zich een beeld vormen van de invloed van wijzigingen in die variabelen op grootheden als het nationale inkomen, het overheidsbudget en de betalingsbalans. De Roos was in 1951 met de hoofdinstrumentenmaker van de vU bij de London School of Economics gaan kijken naar zo'n apparaat en had van de uitvinder, A.W.H. Phillips, toestemming gekregen het apparaat na te bouwen. Het was een prachtig didactisch hulpmiddel, maar in later jaren vereisten demonstraties de aanwezigheid van een student-assistent met emmer, dwiel en schroevendraaier en nu is het academisch erfgoed.

Al snel nam De Roos deel aan wetenschappelijke discussies in de vaktijdschriften en vele generaties studenten, ook aan andere universiteiten, hebben naast zijn boek over de algemene banken zijn leerboek over internationale economische betrekkingen bestudeerd. Dat werd het Nederlandse standaardboek op dit terrein. Het is jammer dat internationaal publiceren in die periode minder gebruikelijk was, want het boek deed niet onder voor het internationaal zeer hoog aangeschreven leerboek *International Economics* van de Amerikaanse econoom Charles P. Kindleberger. Een kenmerk van het wetenschappelijk werk van De Roos was dat hij in staat was schijnbaar tegenstrijdige en moeilijk verenigbare theorieën in een kader te plaatsen waarin ze complementair met elkaar werden. In 1955 publiceerde hij in *De Economist* een synthese van de verschillende interesttheorieën. De Roos beschouwde die theorieën als geldend voor verschillende perioden (modelperioden van verschillende lengte, niet verschillende historische perioden). Dat was een noviteit, maar doordat het artikel in het Nederlands verscheen is dit niet tot de internationale literatuur doorgedrongen. Toen hij zich later meer concentreerde op de internationale economie, verscheen een soortgelijke synthese van de wisselkoerstheorieën.

Over wetenschapsfilosofische zaken heeft De Roos zich niet vaak uitgelaten. Net als zijn collega Jelle Zijlstra had hij van hun docent F. de

Vries tijdens zijn studie in Rotterdam de visie overgenomen dat de economische theorie een gereedschapskist is met instrumenten waaraan geen ander waardeoordeel gehecht kan worden dan dat het geschikte of minder geschikte instrumenten zijn. In deze geest vertaalde De Roos in een tijdschriftartikel de uitspraak van Auguste Comte ‘savoir pour prévoir pour pourvoir’ als volgt naar economische theorieën: ‘Zij kunnen dienen om het economische aspect der werkelijkheid te verklaren, dan wel om het verloop van één of meer economische grootheden te voorspellen of te beïnvloeden.’ Zo’n zakelijke benadering was in 1948, toen de economische faculteit van start ging, aan de vU verre van algemeen (zie het hoofdstuk over Jelle Zijlstra). De bestuurders van de universiteit maakten er geen probleem van, maar zij vreesden wel dat de economen de achterban van de vU tegen de haren in konden strijken. Op 26 juni 1951 ontving de faculteit een brief van president-curator J. Donner waarin Zijlstra en De Roos genoemd werden en de leden van de faculteit in omzichtige taal het advies kregen om bij het uitdragen van hun inzichten de achterban niet al te hard op de tenen te trappen. Enkele leden van de vU-Vereniging hadden hun lidmaatschap opgezegd omdat ze die ‘rode faculteit’ niet wilden steunen. De zonde van De Roos was dat hij zich in een artikel in *Economisch-Statistische Berichten* positief had uitgelaten over de ontwerp-Wet toezicht credietwezen, terwijl de Tweede Kamerfractie van de Antirevolutionaire Partij grote bezwaren koesterde tegen het macro-economische toezicht dat daarin aan De Nederlandsche Bank werd opgedragen. De ARP meende dat de overheid te veel macht kreeg toebedeeld. De faculteit heeft zich er weinig van aangetrokken. De vU-bestuurders gingen echter omzichtig met de achterban om. De faculteit had meteen in september 1948 te horen gekregen dat ze geen gastsprekers uit overheid en bedrijfsleven diende aan te trekken; er zouden wel eens mensen tussen kunnen zitten die ‘niet van de geest der v.U. zijn doortrokken’. De faculteit kreeg tegelijkertijd de suggestie om zulke sprekers maar door de studenten van de faculteitsvereniging te laten uitnodigen.

BESTUURSWERK — De Roos heeft deel uitgemaakt van een opmerkelijk groot aantal besturen en commissies, zowel binnen de vU als daarbuiten. Een kleine greep: een keer rector van de vU (1963–1964), vier keer decaan van de faculteit, commissaris bij de bank Mees & Hope en

toen die in de ABN opging commissaris bij de ABN, lid van de Bankraad (een adviesorgaan) en vervolgens (1983–1990) Koninklijk Commissaris van De Nederlandsche Bank (namens de regering toezicht houdend op de handelingen van DNB), lid en plaatsvervangend lid van de SER en lid van de redactie van het tijdschrift *De Economist*. Meteen na zijn emeritaat in 1983 werd hij voorzitter van de Verkenningcommissie Economische Wetenschappen, een internationaal samengestelde commissie voor de inventarisatie en de beoordeling van het onderzoek en de publicaties van de economische faculteiten in Nederland. Fase oordeelt dat De Roos daarmee bewust of onbewust een belangrijke rol gespeeld heeft in de reactivering en internationalisatie van het economisch onderzoek in Nederland. Het oordeel van de commissie kwam, aldus Fase, voor veel faculteiten als een ijskoude douche, en heeft een sterke kwaliteitsimpuls gegeven.

Naast al deze activiteiten die gerelateerd waren aan zijn functie als hoogleraar economie heeft de Roos ook deel uitgemaakt van besturen die in meerdere of mindere mate waren gerelateerd aan het gereformeerde volksdeel. Wederom een kleine greep: functies in de plaatselijke kerk, lid van de besturen van woningbouwvereniging Patrimonium en van de Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift, lid van het College van Advies voor het partijbestuur en de fracties van de Antirevolutionaire Partij in de Eerste Kamer en de Tweede Kamer, voorzitter van het bestuur van het Juliana Ziekenhuis in Amsterdam, voorzitter van het curatorium van het Zendingseminarie van de Gereformeerde Kerken in Nederland en vervolgens van het curatorium van het Hendrik Kraemer Instituut (het gezamenlijke opleidingscentrum voor de zending van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken).

PERSOON — Folkert de Roos was een voorbeeldig vakman: een vakman die velen als voorbeeld diende. Evenals zijn publicaties waren zijn hoorcolleges van hoog niveau. Hij liet zijn 27 promovendi nooit lang wachten op commentaar op ingeleverde stukken en toen hij een mondeling tentamen moest uitstellen omdat hij een hartinfarct had gehad, stuurde hij de betrokken student een brief met verontschuldiging. Als hij oudstudenten jaren na hun doctoraal examen tegenkwam wist hij hun namen nog.

De Roos heeft een centrale plaats in de economische faculteit ingenomen en veel functies in het openbare leven vervuld, maar zocht nooit de schijnwerpers. Zijn invloed was achter de schermen, en die invloed moet duidelijk aanwezig geweest zijn, want de ‘rustige, nimmer op eigen eer uit zijnde De Roos’, zoals Fase hem typeert, werd veel gevraagd als voorzitter van commissies en besturen. Zijn optreden was vriendelijk en voorkomend en tegelijk zakelijk, gebaseerd op goede voorbereiding. Bovendien hield hij vast aan de stelregel dat een vergadering nooit langer dan twee uur mocht duren, omdat langer vergaderen niets opleverde. Hij had geen neiging tot domineren, maar dat stond een vaste leiding niet in de weg. Heel zelden kon hij zijn ergernis over wat hij als onbehoorlijk gedrag zag niet verbergen en liep hij rood aan. In de enigszins chaotische jaren van de democratisering kon hij geen bemiddelende rol spelen; hij weigerde bijvoorbeeld om met studenten te vergaderen in de kamer van de faculteitsvereniging, omdat daar een portret van Lenin hing. Dat ging te ver.

De Roos behoorde tot een generatie die als vanzelfsprekend een baan combineerde met vele andere maatschappelijke functies, met een echtgenote die even vanzelfsprekend vrijwel alle taken in de huishouding op zich nam en tijdens mondelinge tentamens in de studeerkamer van de hoogleraar thee kwam brengen. Bij Folkert de Roos’ echtgenote Anny de Roos-Braaksma was dat geen plichtmatige handeling. Zij voelde zich zeer betrokken bij de VU, ze had plezier in de contacten met de universiteit en een verfrissend relativiserende kijk op de diepgravende wetenschappelijke arbeid die daar verricht werd. Toen De Roos haar vol trots de Ecocirc demonstreerde en vroeg ‘Nou Anny, en wat vind je ervan?’, antwoordde zij ‘Folkert, ik vind het machtig mooi, maar je moest er ook nog een paar goudvissen in laten zwemmen.’

Bij het schrijven van dit hoofdstuk is dankbaar gebruik gemaakt van de veelheid aan informatie verstrekt door dr. P.A. Geljon te Amstelveen.